

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Katedra alternativního a loutkového divadla

Obor herectví

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Loutková guerilla jako zrcadlo

Kateřina Císařová

Vedoucí práce: Mgr. Marta Ljubková

Oponent práce: doc. Mgr. Marek Bečka

Datum obhajoby:

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2017

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Dramatic Arts

Acting of Alternative and Puppet Theatre

Bachelor's thesis

Puppet guerilla as a mirror of us

Kateřina Císařová

Thesis supervisor: Mgr. Marta Ljubková

Opponent: doc. Mgr. Marek Bečka

Date of defense:

Academic title allocation: BcA.

Prague, 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

LOUTKOVÁ GUERILLA JAKO ZRCADLO

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Poděkování

Moje velké díky patří Martě Ljubkové za přátelské podněcování k práci a neustálou podporu vždy i na samém začátku mých témat. Velké díky patří významné osobnosti hudebního minimalismu Arvo Pärt, jehož hudba mi po celou dobu tvorby mé bakalářské práce pomáhala se soustředit a odstříhnout se od vnějších ruchů. Dále bych chtěla jmenovitě poděkovat všem, kteří mě podporovali, nebo mi více či méně pomáhali s dokončením mé práce: Lence Benešové, Lucie Čížinské, Petrovi Erbesovi, Elišce Hanušové, Lence Hulákové, Matyášovi Chocholovi, Borisovi Jedinákovi, Adamovi Jourovi, Nině Jacques, Noemi Jacques, Anně Klimešové, Karolíně Kotrbové, Karlovi Kratochvílovi, Tomáši Loužnému, Štěpánovi Lustykovi, Marii Novákové, Jakubovi Rálkovi, Matyášovi Řezníčkovi, Robertovi Smolíkovi a Viktorii Vášové.

A nakonec chci poděkovat rodičům, kteří mi vždy byli oporou, kdykoliv jsem potřebovala a díky kterým jsem měla bohaté dětství bez kširů.

Abstrakt

Práce se zabývá tématem zvolení formy, se kterou performer vstupuje do veřejného prostoru za účelem sdělení určitého obsahu (účelem sdělení jeho uměleckého či tvůrčího postoje). Cílem je zreflektovat dosavadní práci z průběhu bakalářského studia a to především během klauzury v druhém ročníku Jsousoší Jsousedí. Všimnout si budu především jakým způsobem zvolená forma (objekt, instalace, loutky, akce, slovo) reflektuje zvolený obsah. Kdy zvolená forma sdělení funguje a kdy se naopak mine účinkem. A pokud se mine účinkem, jak vyznívá a jak by na ní bylo třeba zapracovat.

Abstract

This thesis deals with the choosing of form, which the performer enters with to the public space, to communicate the purport with public. The aim is to reflect the work done so far from the Bachelor's degree program and, in particular, during the Jsousoší Jsousedí final exam performance in the second grade.

I will focus especially on describing the chosen form (object, installation, puppets, actions, word) and whether its message works or, on the other hand, is not effective. On the assumption that the form fall flat, I will examine how it affects environs and how it should be reworked.

Obsah

ÚVOD	17
HAPPENING A GUERILLA U NÁS I JINDE	20
Vladimír Boudník	24
Solvognen	28
Ztohoven.....	30
JSOUSOŠÍ JSOUSEDI	36
Momenty nepříjemna	37
Špatná forma	45
DÍTĚ NA KŠÍRÁCH	47
ZÁVĚR	53
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59

Úvod

Cílem této práce je zformulovat můj náhled na akční umění a na vstupování skrze něj do veřejného prostoru. Projevování názorů a jejich sdělování skrze různé umělecké formy. Jakou formu zvolit k vyjádření své myšlenky/názoru dostatečně poutavě a výstižně? Zda je možné předvídat a odhadnout, jak forma vyzní ve veřejném prostoru i přesto, že obsah máme důkladně rozmyšlený a podložený svým vlastním tvrzením?

V první části mé práce bych chtěla zmínit několik českých, ale i světových skupin, tvůrců a představit jejich projekty, happeningy a guerilly. Akční umění je široký, mnohočetný umělecký proud, který zahrnuje spoustu počínů napříč jeho historií. Mým cílem není zmapovat akční umění v jeho celku, nýbrž zmínit pouze několik interpretů, jejichž projekty mě inspirovaly a ovlivnily v mé tvůrčí práci. Zvolení interpreti překračují během svých akcí hranice zákona velmi elegantním způsobem a jedním z mých přání je, se jim alespoň z poloviny s touto obratností a odvahou vyrovnat. Inspirují mě také proto, že každý z těchto umělců má na počátku své akce velmi utopickou představu o výsledku, který se vždy více či méně splní. Na tomto žánru mě přitahuje fakt, že jako umělec mám možnost vyjít ven a svým činem vyjádřit názor na současné dění. Toto můžu vykonat i na jevišti, v galerii, nebo na plátně, ale daleko lákavější je, přijít přímo k respondentovi mého sdělení, který by nejspíš do divadla, galerie, či kina nepřišel, a vyjavit mu vše tváří v tvář. Je to zaručeně jedna z nejlevnějších variant výše zmíněných postupů, o to však náročnější. Například, ve veřejném prostoru se nachází nesčítelně adeptů mé cílové skupiny a jsou navíc roztroušeni po rozsáhlém prostoru. Vladimír Boudník rozesílal dopisy na neznámé adresy, aby tak rozšířil svůj náhled na svět. Dánská skupina Solvognen celý týden procházela Kodaní a rozsévala radost a štěstí, aby tak upoutala pozornost na skutečné a závažné dění v Dánsku. A Ztohoven vyvěsí „rudou vlajku“ do samého srdce Evropy na jeden z nejviditelnějších stožárů v Praze. Rozhodnutí prezentovat sdělení veřejnosti skrze happeningy, či guerilla art s sebou někdy nese rizika. Tyto akce jsou zpravidla ne zcela legální nebo nepovolené umělecké aktivity, které se obvykle váží na veřejný prostor a ten je protkaný vyhláškami a zákony, které není jednoduché porušit, či obejít tak, aby vykonavatel akce byl

bez úhony. Čím více se performer řídí heslem „pod svícnem je největší tma“, tím je akce zajímavější a upoutá mnohem více pozornosti medií a celé veřejnosti.

V druhé části se budu zabývat analýzou svého počínání si ve veřejném prostoru během studia a to konkrétně během procesu tvorby klauzury s názvem *Jsousoší Jsousedí*. Tato klauzura pro mě rozhodně nebyla lehce uchopitelným počinem. Tento projekt byl složený z cyklu menších divadelních vstupů do veřejného prostoru. Jsem člověk celkem plachý, a proto pro mě není jednoduché přijímat prudké, negativní reakce na moji osobu. Tento fakt je podstatný k pochopení celého mého postoje k interakci ve veřejném prostoru. A tak jsem klauzuru vzala jako velikou výzvu k překročení svého limitu - přímého kontaktu s divákem, který předem neví, že se divákem stane. Během procesu *Jsousoší Jsousedí* jsme vyzkoušeli mnoho forem a způsobů vstupů do veřejného prostoru či do intimní zóny kolemjdoucích. Živé instalace v prostoru, manifest, čištění chodníků, přímý kontakt, oslovování s prosebným výrazem, ze kterého žádná prosba nevzejde, loutkové pohádky.

A to mě donutilo si položit otázku. Je pro mě jako pro performeru výhodnější komunikovat s veřejným prostorem a s potenciálními diváky, kteří se v něm pohybují skrze objekt/loutku? Nebo je to jen pohodlnější a s divákem nenavazují záměrně intenzivní kontakt? Na tyto otázky se pokusím odpovědět pomocí reflexe výše zmíněné série vstupů do veřejného prostoru *Jsousoší Jsousedí*.

Třetí část mé práce se věnuje mému vlastnímu průzkumu veřejného prostoru s názvem *Dítě na kšírách*. V tomto projektu, který je mojí první sólovou performance, chci nahlédnout na vztah dítěte a rodičů v dnešní době. Jaké jsou mantinely? Kdo je klade a kde? Kdo koho manipuluje, či vodí? Chtěla bych prozkoumat, jak moc funguje loutkovitost vztahu rodič x dítě, jakmile ho přeneseme do veřejného prostoru.

V závěru bych se chtěla vyjádřit k názvu bakalářské práce. Doufala jsem, že mé výstupy ve veřejném prostoru budou převážně loutkové, protože vyjádření skrze loutky je způsob, který je mi velice blízký. Měla jsem dojem, že obraz loutkovitosti ve vztahu rodič x dítě, půjde zobrazit skrze loutky velmi konkrétně.

Nicméně vyobrazení se vyvinulo až k popisnosti a mé myšlenky se ubraly jiným směrem. V bakalářské práci se tedy budu soustředit převážně na objekty.

Happening a guerilla u nás i jinde

Akční umění je směr, který se u nás i ve světě začal rozvíjet na konci 50. let. Tento směr vychází z akční malby¹, která je druhem nefigurativní dynamické malby silně expresivního charakteru. Je to směr, který ovlivnil vnímání umění a především výtvarného umění, jako statického díla. Během akční malby je důraz kladen na akt malířské tvorby, tedy na proces, průběh vytváření díla může být dílem samotným, nebo jeho nedílnou součástí. Samotný obraz po aktu už zůstává nadále jen statickým, dále nerozvíjejícím se objektem. Akční umění opustilo modernistické směry a objevilo pro umění nové možnosti, jejichž neustálé rozvíjení můžeme pozorovat dodnes. Výtvarníci čerpali z ostatních oblastí umění (divadlo, tanec, hudba). Libovolně přecházeli umělci i jejich tvorba z jednoho oboru do druhého. Allan Kaprow popisuje propojenost oborů ve svém článku o Jacksonu Pollockovi a tím předpovídá směřování akčního umění.

„Mladí umělci dneska už nemusí říkat: Jsem ‚malíř‘ nebo ‚básník‘ nebo ‚tanečník‘. Jsou prostě ‚umělci‘. Celý život jim bude otevřen. V obyčejných věcech objeví význam obyčejnosti. Nebudou se snažit učinit je výjimečnými, ale pouze demonstrovat jejich pravý význam. Z ničeho odvodí výjimečné a potom možná i prázdnotu. Lidé budou potěšeni nebo zhrzení, kritici budou zmateni nebo pobaveni, ale to bude alchymie 60. let. Tím si jsem jist.“²

Přesně tato volnost a intermediálnost způsobovaly nezařaditelnost akčního umění. Což trvá dodnes.

Umělci, kteří tento směr rozvíjeli, si byli vědomi faktu, jak moc je umění odděleno od skutečnosti. Akční umění má za cíl propojovat skutečný život s uměním. Inspirací jsou úplně obyčejné situace ze života. A to přece fascinuje každého z nás. Když člověk jede domů noční tramvají, má pocit, že se kolem něj točí několik tanečnicků contemporary dance. Nebo návštěva obchodu s porcelánem - opatrnost kroků, kterou návštěvníci tohoto obchodu volí (zajímavé,

---

¹ Za zakladatele akční malby je považován americký malíř Jackson Pollock (1912-1956)

² KAPROW, Allan. The Legacy of Jackson Pollock. In Art News 57, no. 6/1958. In BURDA, Vladimír. *Happening ve smyčce*. Výtvarná práce. 1968, č. 15 Kaprow (pozn. 13), s. 9

že všichni v podobném tempu), je nezopakovatelná. I když každý ve své chůzi zanechal svůj vlastní charakter, vypadalo to najednou, jako kdyby byl obchod s porcelánem naplněn nějakým plynem, ve kterém se může člověk pohybovat jediným druhem pohybu.

Stejně jako si byl Vladimír Boudník jistý tím, že výtvarné umění každého z nás máme možnost objevit v jakýchkoliv skvrnách či odřeninách na zdech a omítkách domů, můžeme život kolem nás vnímat jako kdyby pohyby, zvuky a reakce kolemjdoucích byly jednotlivé výstupy a scénky. Je to čistě o naší fantazii, kterou během procházení po ulici můžeme mít neustále zapojenou a vnímat okolí.

Tomáš Žižka v jedné z kapitol knihy SITE SPECIFIC, kde popisuje druhy diváka divadla v netradičních prostorech, píše o akcích holandského site specific souboru Tender. Hesla tohoto souboru byla: „Je to realita, nebo Tender?“ „Každodennost je naše jeviště!“. S těmito hesly vnikal soubor Tender v 90. letech do ulic Amsterdamu se svým „neviditelným divadlem“. Své akce nikdy nikde nepropagovali, nikoho nezvali a nevybírali vstupné. „Vždy si můžete myslet, že ta skutečnost není skutečná, ale že je to právě Tender“³

Jedním z projektů jejich neviditelného umění byl *Tender goes swimming* z roku 1983, kdy členové souboru zavítali na plavecký stadion. Jejich publikum se skládalo z každodenních hostů koupaliště. To, že se odehrává představení, neví nikdo z diváků, ani plavčíci, ani obsluha, ani hlídači.

*„Herečka souboru Tender právě vytáhla z bazénu rybu, další herec, postarší pán, dělá akvabely, postarší dáma ve staromódních plavkách skáče do vody a muži - diváci ji uhrančivě sledují.“*⁴

V reakci na některé projekty souboru Tender se nechala slyšet jakási fanynka, která byla přesvědčena, že se zúčastnila jedné z jejich akcí na amsterodamském náměstí Dam, kde v daný čas, o kterém údajná divačka

---

³ VÁCLAVOVÁ, Denisa a Tomáš ŽIŽKA, DVOŘÁK, Jan, ed. *Site specific*. Praha: Pražská scéna, 2008. Panorama českého alternativního divadla. ISBN 978-80-86102-44-3KAPITOLA IV, s. 43

⁴ tamtéž, s. 43

mluvila, žádná akce Tenderu neprobíhala. Dokonce byla schopná popsat jednotlivé úkony protagonistů.

„Společné místo, které obývají herec i divák, má až magický vliv na vnímání obyčejných věcí. Ty najednou nejsou na jevišti, ale přímo v hracím prostoru společném všem zúčastněným. Tyto věci všedního života se stávají najednou jinými symboly, mají jiné významy, které jim připisuje divák.“⁵

V druhé polovině 20. století zvítězila v umění myšlenka nad řemeslem. Nad finálním uložitelným či vystavitelným artefaktem zvítězil momentální neopakovatelný prožitek. Zážitek, jehož svědky jsou všichni a zároveň nikdo. Allan Kaprow své happenings zakládal na principu, že divák nemůže všechno. Mnoho věcí se odehrávalo naráz, aby tak měl každý možnost si vybrat, co zrovna bude sledovat. Podněcuje diváka k aktivitě. Ať už je to dojem „nesmím nic prošvihnout“ nebo „co z toho je důležitější“ - podnět může být jakýkoliv. Ale aktivizace diváka je zde zřejmá. Ovšem v Kaprowových raných dílech je aktivizace publika pouze pasivní. To znamená, nechává je svobodnými v tom, co se rozhodnou pozorovat, ale nedává jim možnost ovlivňovat a zasahovat do právě probíhajícího díla.

Kaprowovo *18 happenings in 6 parts* se považuje za první happening.

Allan Kaprow, žák Johna Cage, byl americký malíř, kdysi fascinovaný kolážemi, ty se potom postupně stávaly plastickými, až z nich byly instalace, které oživil výstupy, jimž říkal „*happenings*“.

„Happening je asambláž událostí, předváděná či vnímaná ve více časech a místech. Jeho materiální prostředí mohou být vytvářena buď uměle, anebo přebírána z toho, co je po ruce, eventuálně nepatrně pozměněna; také jeho aktivity mohou být vynalézány anebo zcela všední. Happening se na rozdíl od jevištní hry může přihodit v obchodním domě, za jízdy na silnici, pod kupou hadrů., (...) Happening je prováděn na základě plánu, ale beze zkoušek, posluchačů a repríz. Je uměním, ale zdá se, že je blíže životu.“⁶

---

⁵ tamtéž, s. 43, 44

⁶ KAPROW, Allan. The Legacy of Jackson Pollock. In: Art News 57, no. 6/1958. In BURDA, Vladimír. *Happening ve smyčce*. Výtvarná práce. 1968, č. 15, s. 1.

Pavčina Morganov7 strun zformulovala a shrnula pravidla happeningu, jak o nich Kaprow píše ve svých textech, esejích a publikacích jako napřklad *Assemblage, Environments and Happenings* (Asamblz, prostředí a happenings), *The Happenings are Dead: Long Live the Happenings!*

1. *Hranice mezi happeningem a životem by měla být co nejprostupnj a nezreteln.*
2. *Témata, materiály, akce a souvislosti by neměly být odvozeny z umn.*
3. *Happening by měl být prováděn v otevřených prostorách, kter se mohou v jeho příběhu měnit.*
4. *as spojen s věcmi a prostory, by měl být promnliv a nezávisl na konvencích kontinuity.*
5. *Kompozice všech materiálů, akcí, obrazů a jejich času a prostoru by měla být vytvořena, jak nejneumletji je to mon.*
6. *Happening by neměl být zkoušen, měli by ho realizovat pouze neprofesionálové, a to pouze jednou.*
7. *Je zrejm, že by v rámci happeningu nemělo existovat publikum.*⁸

Zajmav je, že Kaprowova ran tvorba a ji výše zmnn Kaprowovv první počin *18 happenings in 6 parts* (18 happeningů v 6 částech) se hodně vymykala vtšin z později zformulovaných pravidel. Tento happening uskutenn v roce 1959 v Reuben Gallery v New Yorku byl lenn naest stanoviště, kde probíhalo simultnn několik zdnliv nesouvisejících dj, „akcí“. Na začátku divák dostal do ruky lístek s instrukcemi: *„There will be no applause after each set, but you may applaud after the sixth set if you wish.“* (Netleskejte

---

⁷ Historička umn a kurátorka. Je vedoucí katedry djin umn a Vedecovzkumnm pracovišti na Akademii vtvornho umn v Praze predn djiny eskho umn 20. století. Ve svých knihách (Akční umn, Procházka akční Prahou, Msta činu, akční umn 60. a 70. let, aj.) se dopodrobna věnuje českému akčnímu umn.

⁸ MORGANOVÁ, Pavčina. *Problematika pojmů v eskm akčním umn. Monoskop* [online]. 2011, [cit. 22. 7. 2017]. Dostupn z <<https://monoskop.org/>>.

po každé části, pokud chcete, můžete zatleskat na konci šesté části.) Akce byly ohraničeny zvukovým signálem, jenž zároveň sloužil jako pokyn pro diváka, aby se přesunul k dalšímu stanovišti. Bylo zde proto jasné oddělení publika a probíhající akce. Zapojení diváka zde nebylo tak intenzivní, jak by si postupem času Kaprow přál. I přes to, že se občas některý z diváků stal součástí děje, stále byla zřetelná jeho role diváka, aktivního, ale ne jednajícího. To ve vlastnostech happeningu zůstalo dodnes a aktivizace diváka není nikdy úplná, většinou happening své diváky, kolemjdoucí či účastníky spíše atakuje.

Děje na jednotlivých stanovištích byly pečlivě nazkoušené. Jelikož tento happening probíhal v uzavřené galerii stejně jako většina Kaprowových happeningů, nebyl zde žádný vnější vliv, který by mohl samotnou akci posunout někam jinam, a to jak ve významu, tak v samotném průběhu. Kaprow většinu svých happeningů umísťoval dovnitř, a v důsledku toho získala jeho tvorba svůj specifický charakter. Morganová píše, chceme-li všeobecně pojmenovat Kaprowovu tvorbu, jedná se o průzkum situací, který k nim nezaujímá žádný postoj, pouze na ně poukazuje a snaží se je ozvláštnit.⁹

Vladimír Boudník

Rok 1948 je bodem, který jako červený vykřičník trčí z našich dějin. Přišla cenzura, která kontrolovala veškeré publikované texty a propouštěla ven umění, které šlo takzvaně „po proudu“. Za národní poklady byla považována obrozenecká díla, která byla interpretována skrze komunistickou ideologii, stejně jako veškeré umění, které vznikalo. Díla, která nespadala do směrnic komunistických myšlenek, byla označena za subjektivní či buržoazní. A v té době, na počátku totality u nás začíná tvořit významný umělec - výtvarník, grafik a Vladimír Boudník. O Boudníkovi chci psát proto, že jsem se kdysi o jeho život a

---

⁹MORGANOVÁ, Pavlína. *Problematika pojmů v českém akčním umění. Monoskop* [online]. 2011, [cit. 22. 7. 2017]. Dostupný z <<https://monoskop.org/>>.

dílo zajímala¹⁰, ale hlavně proto, že jako první ve svých manifestech a svými počiny pojmenoval a nastolil základní principy živého umění.

Vladimír Boudník byl za války zhruba na rok odeslán do Německa vykonávat nucené práce - opravy a čištění bombardovaných budov. Když se vrátil zpět do Čech, tak ze strachu z totálního nasazení začíná pracovat v Radotíně v továrně na montování letadlových součástí - tato práce je mu uznána jako náhrada práce pro Říši.

Tato zkušenost a válka jako taková do hloubky poznamenaly jeho citlivou duši. Po skončení války v něm začaly klíčit utopické myšlenky o celosvětovém míru. Měl obrovský strach z příchodu další války. V roce 1947 píše svůj první mírový manifest *Národům!*. Během let 1948-49 vytvoří i několik dalších, ne všechny se dochovaly. Vytváří je technikou suché jehly nebo linorytu, k některým přikládá malé grafiky a rozdává je mezi lidi - kamarádům, spolužákům, kolemjdoucím na ulici, nebo je rozesílá poštou různým institucím a na neznámé adresy ve snaze rozšířit své myšlenky a touhu po světovém míru do všech stran. Jsou plny naléhavých výkřiků a utopických přání. Jeho mírové manifesty neměly funkci výtvarnou, ale společensky apelativní.

Na mírové manifesty Boudník navázal manifesty explosionismu. Zde se Boudník už přiklání myšlenkami více k záležitostem výtvarného umění, ale stále je v nich společenský apel. Ve svých mírových manifestech tvrdí, že pokud se spojíme a budeme všichni stejně vzdělaní, stejně fyzicky zdatní a tak dále, tak budeme mít stejný úhel pohledu na věc - velmi zjednodušeně - mír budeme chtít všichni! A podobné touhy jsou popsány i v manifestech explosionismu.

„Dnešnímu uspořádání světa odpovídá jedině EXPLOSIONALISMUS. Směr, který povýší každého člena kolektivu na absolutně všemohoucího člověka, neboť jeho výboj půjde na úkor vesmíru a nikoliv na úkor bližního. Mozek

---

¹⁰ 2. listopadu 2014 byla ve Vile na Štvanici odpremiérována montáž ze života a díla Vladimíra Boudníka. Grafika, tvůrce směru zvaného explosionismus, dělník, vizionář, učitele, experimentátora balancujícího na hraně života a smrti, normality a šílenství, stability a pádu, postavy povídek, novel, básní a zápisků Bohumila Hrabala, Egona Bondyho a Vladislav Merhauta. Inscenace zkoumá tuto komplikovanou a podstatnou osobnost českého moderního umění jako přítele, hospodského štamgasta, milence, manžela, performeru a legendu. Režie: Zuzana Burianová, Dramaturgie: Marie Nováková, Scénografie: Marek Špitálský, Hráli: Šimon Krupa, Vít Roleček, Kateřina Císařová

explosionalisty bude nacházeti naplnění v trilionech a trilionech kubíků vesmírného prostoru.¹¹ (...) Každý bude umělcem, zbaví-li se předsudků a netečnosti.¹²

Explosionalismus je směr, který vyzývá kohokoliv, ať už umělce nebo řadového dělníka, k vnímání obyčejných skutečností každodenního života. Odsuzuje teorii umění a tvrdí, že k tomu, aby se člověk stal umělcem, nepotřebuje studovat umělecké školy nebo trávit hodiny a hodiny v ateliéru. Podle Boudníka může být umělcem každý, protože každý disponuje imaginací a obrazotvorností. Člověk by měl vnímat vnější podněty a zapojovat svoji fantazii, která vede k nejrůznějším asociacím, a oprostit se od tradičních představ o umění. Vize tvůrce se nemusí shodovat s tím, co vidí divák.

Manifesty explosionalismu byly veřejně šířeny po celé Praze. *„Většinou jsme malovali a kreslili v Týnské uličce, na Staroměstském náměstí, na Kampě, v Karlově ulici, v podloubí na Malém rynečku, na Uhelném trhu, na Mariánském náměstí, ve Valdštejnské ulici, v Holešovicích a v ulicích Libně.“¹³* Boudník uskutečnil v letech 1949 – 1950 okolo sto akcí v centru Prahy.

„ ...zhruba řečeno 80 (s malými výpady něco přes 100) táborů lidu o celkovém počtu 6000 až 7000 lidí, počítáme-li za diváky ty, kteří byt nediskutovali, setrvali alespoň 20 min. Mluvím o průběhu. Stávalo se např., že jsem vedl diskusi s jediným člověkem (za asistence 100 lidí) od půl šesté do 1/4 na deset.“¹⁴

Veřejné šíření manifestu vypadalo tak, že se Boudník postavil na ulici ke zdi a vyzýval kolemjdoucí, aby pohlédli na omítku a zasoustředili se na její skvrny, odřeny, díry, škvíry a zamysleli se nad tím, co jim to připomíná.

---

¹¹ BOUDNÍK, Vladimír. Manifest explosionalismu č. 2 In VALIŠOVÁ, P. *Manifesty explosionalismu Vladimíra Boudníka*. Praha, 2006. text. příl. Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Alena Pomajzlová, Ph.D. *Masarykova univerzita v Brně* [online]. 2006, [cit. 27. 7. 2017]. Dostupný z <<https://is.muni.cz/>>.

¹² Tamtéž

¹³ MORGANOVÁ, Pavlína. *Procházka akční Prahou: akce, performance, happeningy 1949-1989*. Praha: VVP AVU, 2014. ISBN 978-80-87108-54-3., s. 142

¹⁴ BOUDNÍK, V. *Z korespondence I (1949 - 1956)*, 1. vyd. Praha: Pražská imaginace 1994, s. 66.

„Vyšli jsme do ulic. Doktor Hrabal nesl malířský stojan a já měl v duchu obavy, aby někoho nebodl do oka. .... Volím podpěrný sloup s výrazným shlukem skvrn v omítce, (...) Dohodli jsme se na skvrně, dávající obraz stromu u jezera ozářeného světlem měsíce. Udělal jsem několik tahů štětcem a od Sv. Mikuláše - barokního kostela - přichází mladá žena. Na její udivený pohled a nesmělou otázku odpovídá doktor měkce modulovaným hlasem, jako by mluvil se sedmiletou dívkou. Žena je mile udivena a za okamžik přistupuje muž, který po chvilce sděluje, že měli doma zelená kachlíková kamna a že často býval udiven bohatostí obrazů, jež si z moaré kachlíků vybavoval. ... S pokračující malbou se zastavovali další a další lidé, lékař, dělníci, školáci... zástup vzrůstal. (...)Přes původní obraz, strom u jezera osvětleného měsícem, bylo nejméně sedm náčrtů dalších a celek činil dojem umazané palety. Vzniklo to tím, že jsem na něj postupně maloval to, co kdo mimoděk ve skvrnách viděl.“¹⁵

Vývoj akčního umění v 60. letech ukázal, že Boudník svými myšlenkami nevyčnival na umělecké scéně pouze originálními postupy vytváření grafiky, ale hlavně tím, jak naprosto stíral hranici mezi uměním a skutečným životem.

Dnes je tomu zhruba 70 let od doby, co Boudník (slovy Bohumila Hrabala) z jedoucího kočáru na všechny strany rozhazoval plnými hrstěmi svoje geniální nápady, svá nejtajnější tajemství, své líbezná a radostná grafika¹⁶. A já se snažím si představit přední tvůrce dnešní alternativní scény, jak stojí na ulici a šíří své myšlenky mezi kolemjdoucí.

Boudník pro mě není fascinující jenom myšlenkami o umění a o světě, které skrze své manifesty šířil. Je pro mě fascinující především tím, že šel, postavil se na ulici a oslovoval jednotlivé lidi. V dnešní době, která nám nabízí široký a bohatý virtuální svět, skrze který se vše šíří rychle a ze dne na den klidně do všech koutů světa, je skoro

---

¹⁵ MORGANOVÁ, Pavlína. *Procházka akční Prahou: akce, performance, happeningy 1949-1989*. Praha: VVP AVU, 2014. ISBN 978-80-87108-54-3., s. 139 - 140

¹⁶ Scénář k inscenaci *Explosis*, premiéra 2. listopadu 2014 ve Vile Štvanice, režie: Zuzana Burianová, dramaturgie: Marie Nováková

nepředstavitelné, že bychom své světonázory šířili skrze svou osobu, svou mluvu a miniaturní činy, které budeme vykonávat ve veřejném prostoru.

Solvognen

„V 70. letech se hospodářská situace v Dánsku prudce zhoršila v důsledku naftové krize. Vzrostla nezaměstnanost a štědré státní podpory byly široce zneužívány. Ještě na začátku 90. let byla nezaměstnanost kolem 12 %. Tripartitní jednání vedla ke kompromisům, které snížily dobu vyplácení dávek v nezaměstnanosti a podpořily boj proti jejich zneužívání i rychlejší nástup do práce po případné rekvalifikaci.“¹⁷

O Vánocích roku 1974, během krize, kdy si trh práce nevěděl rady s velkým množstvím lidí, kteří by chtěli pracovat, ale nemají kde, zatímco všude je spousta prázdných a zavřených továren, zavítala v ulicích Kodaně armáda zhruba 70 Santa Clausů. Chodili ulicemi s obřím alegorickým vozem ve tvaru labutě, zpívali koledy a rozdávali radost a smích. Dětem sladkosti, teplé jídlo bezdomovcům, společnost a potěšení starým lidem v nemocnici. Zavítali i na dvůr dánského parlamentu, kde hlasitě zpívali Tichou noc. Celý týden Santa Clausové okupovali Kodaň. A nejen milým způsobem. Santa Clausové přišli do Kodaně, protože je v Kodani mnoho nezaměstnaných a ti potřebují pomoci. Rozhodli se upozornit na fakt, že úřad práce nefunguje tak, jak by měl. Přišli tedy s krumpáči, demoličním bagrem a megafonem před pracovní soud se slovy:

„Koho brání Pracovní soud? Jak víme, společnost se dělí na dvě třídy: na ty, co výrobní prostředky vlastní, a ty, kteří prodávají svou práci. Kapitalisté a ti, kterým platí. Prý je má rozsoudit pracovní soud. Tyhle dvě skupiny! Říká se SKUPINA namísto TŘÍDA, a zakrývá se tak pravda. Je pracovní soud spravedlivý k oběma třídám? Ano, ale je to jen spravedlnost jistého druhu. Není to ani tak spravedlnost, jako spíše travestie spravedlnosti. Funguje to takto: Když kapitál nevydělává, zavřou společnost. Pak přesunou kapitál na výnosnější místo. A

---

¹⁷ VESELÁ, Jana. *Flexikurita v Dánsku*. osz-stare.cmkos [online]. 2008, roč. 3, č. 10 [cit. 30. 07. 2017]. Dostupný z <<http://osz-stare.cmkos.cz>>

zaměstnanci jsou propuštěni. V takovém případě nemají zaměstnanci žádná práva. Ale jestliže nepracují zaměstnanci, práv kapitálu se to ani netkne! To je buržoazní spravedlnost! Proto chceme dát Pracovnímu soudu nové jméno! Jméno, které více odpovídá skutečnosti. TRÍDNÍ SOUD!”¹⁸

Po tomto proslovu zaútočila armáda na pracovní soud a krumpáči, vidlemi, kladivy a jinými nástroji začala bušit do budovy.

Celý týden trvající guerilla vyvrcholila tím, že několik Santů z armády zavítalo do Kodaňského obchodního domu Magasin, kde se v předvánoční čas pár Santa Clausů snadno ztratí. Chodili po obchodním domě, přáli zákazníkům šťastné a veselé a obdarovávali je maličkostmi ze sortimentu obchodního domu. Lidé dary ochotně přijímali. Po chvíli obdarovávání se ozvalo hlášení: „*Vážení zákazníci, vedení obchodního domu by Vás rádo informovalo o tom, že osoby v kostýmech Santa Clause, které Vám rozdávají naše zboží, nejsou zaměstnanci Magasinu!*”¹⁹ Než stačila ochranka cokoliv zaregistrovat, spousta obdarovaných už bylo doma a užívalo svůj dar a ti, které zastavili, se svého daru vzdát nechtěli, protože je přece dostali od Santa Clause! Než přijela policie a začala performery vyvádět, na armádu Santů zaútočilo i pár zákazníků. Když byli Santové donuceni opustit obchodní dům, při odchodu vykřikovali: „*Santa dnes přišel navštívit Magasin, protože je tu příliš mnoho nezaměstnaných!*”²⁰

Z tohoto týdenního happeningu, který se odehrával v ulicích Kodaně, je skvělý dokument *Santa Claus army*. Vleče se v naivní až takové utopické náladě, kde chce jakýsi posel Vánoc, jenž s námi celou dobu hovoří velmi intimním tónem, rozdávat lásku, štěstí a radost. Ale zároveň skrze svou naivitu nepostrádá apelativnost a sílu. I když je pohled na rozbíhající se Santa Clause proti pracovnímu soudu s krumpáči a vidlemi komický, člověk si položí otázku, zda síla menší skupiny i jedince nějak funguje. Jistě že jich tam v tu chvíli bylo 70, není

---

¹⁸ Volný překlad z filmového dokumentu *Santa Claus Army*, natočeno 1974, dostupný z <<https://www.youtube.com>>: What is the labour court representing? As we know, there are two classes in our society: The owners of the means of production, and people who sell their labour power. Capitalists and wage earners. They say, that it is the task of the Labour Court to judge. Between this two groups. They say GROUPS instead of CLASSES to obscure the truth. Is the Labour Court fair to the two classes? Yes, but it is a justice of a certain kind. Not justice, but travesty of justice. It is like this: when capital is not giving in, the company is being shut down. Then capital is moved to a more lucrative place. And the workers are laid off. In that case, the workers have no rights. But if the workers are not giving in, then capital has all the rights! This is bourgeois justice. Therefore we would like to give the Labour Court a new name. Let's use the name, which is in correspondence with reality. CLASS COURT!”

¹⁹ Volný překlad z filmového dokumentu *Santa Claus Army*, natočeno 1974, dostupný z

<<https://www.youtube.com>>

²⁰ Tamtéž

to však mnoho. Když mají performeři v rukách krumpáče, lopaty a vidle, je to skvělý obraz **bezmoci**, kterou obyčejní lidé pocítují nad státním sektorem. Ty velké budovy jsou tak neproniknutelné skrze tlusté zdi mediální komunikace a byrokracie. V tuto chvíli ten krumpáč odrážející se od budovy pracovního soudu v Kodani, nebo ty vidle tupící se o omítku, která se drobně odloupne, vyjadřují přesně to, co bere lidem sílu k tomu se bránit proti nesmyslným pravidlům komunikace se státem. Každý, kdo by se mohl domáhat svých práv v případě, že je poškozen se strany státu, si představí svojí touhu po spravedlnosti jako vidle narážející do betonu. Po delším snažení se vidle stejně zohýbají a jdou do sběru. Obyčejný občan na takovéto domáhání se svých práv nemá sílu a tak svůj boj po krátkém snažení se, nebo už rovnou předem vzdá.

Ztohoven

Podobnou bezmoc, jako u počinu skupiny Solvoggen, můžeme pocítit v krátkém dokumentu od aktivistické skupiny výtvarníků Ztohoven. Jejich guerilla z roku 2003 s názvem *ZNÁSILNĚNÝ PODVĚDOMÍ* měla vyjadřovat nesouhlas s agresivitou reklam, které na nás koukají ze všech stran a vnucují se nám do podvědomí. To je dnes v roce 2017, tedy 14 let od počinu, samozřejmě mnohem horší. Reklama na nás kouká nejen na ulici z každého billboardu nebo obrazovky či v televizi, ale máme své milované chytré telefony, které nosíme neustále u sebe. Tam na nás vyskakuje reklama už i při psaní sms zprávy.

„Reklama je nejmocnější médium. Útočí na nás z televize, rádia, z internetu, ze stránek časopisů... Zahlcuje ulice, dopravní prostředky, poštovní schránky i veřejné záchodky. Nevyhnete se jí. I když zdánlivě nabízí různé zboží, představuje stále tentýž dokonalý svět, ve kterém se po sladkém hubne, kde žvýkačky čistí zuby, cigarety chutnají a voní a auta jsou nejbezpečnějšími místy na světě. Hodnoty bez hodnot, krása bez krásy. Možná si myslíte, že vás se to netýká. Reklama ale postupně a nenápadně znásilňuje podvědomí každého z nás. Proto si bereme slovo. Zneužíváme reklamu, která zneužívá naše nejvnitřnější touhy, myšlenky a city, aby prodávala zboží. Překrucujeme ji, pozměňujeme ji, přetváříme ji tak, aby alespoň jeden den mluvila řečí umění. Vytváříme jiné

*reklamy. Takové, které nemůžete přejít bez povšimnutí. Takové, které vzbuzují neklid. Takové, které se nesnaží vplížit do vaší mysli bočním vchodem podvědomí. Třeba budou i vám otazníky milejší než dokonalý svět vyretušovaných tváří.*²¹

Cílem akce bylo oblepit veškeré city lights na všech trasách metra plakátem v podobě otazníku s odkazem na jejich webové stránky. Poté, co je v krátkém dokumentu zobrazeno, jak chlapci ze Ztohoven jezdí po celém pražském metru a oblepují každý city light, který jim přijde do cesty, v dokumentu zazní nahrávka telefonátu s mluvčí reklamní společnosti EURO AWK, která city lighty vlastní:

(...)

ZTHVN: ... Já jsem chtěl jenom vědět, my jsme dneska ráno dostali nějaký zadání a potřebovali bychom k němu zjistit nějakých pár informací. Šlo o to, že klient má zájem o kampaň, která by pokryla veškerý vaše city lighty v metru. Tak bych chtěl vědět jenom nějakou hrubou cenou, jak by se to pohybovalo.

AWK: Eee, všechny naše city lighty??

ZTVHN: Hmm...

AWK: No tak v metru máme přibližně tak 700 city lightů a to všechno jsou vestibuly, nástupiště, přístupové chodby, vstupy, výstupy z metra, ale počkejte, teď se bavíme o ceně celé té plochy? (smích)

ZTHVN: Právě no

AWK: To trochu není možné že jo, na kdy by to bylo? (smích)

ZTHVN: No to je právě další otázka - kdy by to teoreticky bylo možné, co nejdříve, nějaká nejbližší možnost.

AWK: No, teoreticky nejbližší samozřejmě až v příštím roce, jelikož je to do konce roku už zarezervováno a vyprodáno.

---

²¹ ZTOHOVEN, *Znásilněný podvědomí*. ztohoven.com [online]. [cit. 30. 07. 2017]. Dostupný z <<http://www.ztohoven.com>>

ZTHVN: (smutně) Jé, hm, aha. A nějaká šance, třeba i finanční, to tam asi není?

AWK: No, do konce měsíce je to všechno zarezervované, i v prosinci, všechno. Jinak cena jedné té plochy je 10 900 na měsíc.

ZTHVN: Aha a jsou nějaký množstevní slevy, nebo se to počítá od kusu i v případě, že bychom si vzali celé metro.

AWK: No my v těch city lightech standartně slevy neposkytujeme. Samozřejmě takovouhle poptávku slyším poprvý v životě.

ZTHVN: Hm, kolik jste říkala že 9 900 na jednu plochu?

AWK: NE, 10 900 bez DPH! Samozřejmě ty plochy tam jsou hned vedle sebe, tak mi to připadá trošičku jako zbytečný.

ZTHVN: Ne, tady jde asi o efekt, o nástup. To je takový to antré.

AVK: Jako pokud chcete udělat opravdu zasahující kampaň, tak vzhledem k tomu, že metro má 51 stanic, to je dejme tomu 750 ploch jo. Dovedete si to představit?

ZTHVN: No to je hezká představa.

AWK: Ehm, no je to představa hezká, ale jestli by to ten účel splnilo.

ZTHVN: No, kdybych se vžil do klientovy kůže a prošel se tam, tak je to hezká představa.

AWK: No, tak to určitě. (smích) ²²

Na členy Ztohoven bylo podáno trestní oznámení od euroAWK.

V roce 2000 Karel Král komentoval v časopise Svět a divadlo odvahu zahraničních performerů a neodvahu českých skupin.

„Dodatečně se mi vybavuje ještě jedno vyprávění. Vyslechl jsem je z úst Ctibora Turby. Mluvil o české akurátnosti, českých obavách, o českém vztahu k

---

²² Odposlechnuto z filmového dokumentu ZNÁSILNĚNÝ PODVĚDOMÍ - Ztohoven, natočeno r. 2003

veřejnému prostoru. U nás jsou pouliční divadla (a to i když nemohou rušit dopravu) dodnes ohlašována úřadům. Nějak máme v krvi, že veřejný prostor tak docela veřejný není. Ta servilita ale bere hraní na ulici, co je mu jinak vlastní: svobodu. Na Západě se naopak stává, že aktéři pouliční produkce vědomě riskují konflikt se zákonem. Třeba dánská skupina Slunečný vůz. Ta využívala divadelních postupů k politicky motivovaným akcím (z našeho „tábora“ se podobala polské Pomerančové alternativě blahé paměti). (...) Aktéři ze Slunečného vozu jistě věděli, že trestu neujdou. Obávám se ale, že v Čechách by následoval plošnější postih: trestající ruka by nejspíš dopadla na celé nezávislé, neboť v takovém případě i prokazatelně nebezpečné divadlo. Vzato kolem a kolem, třeba by trocha té desperátské pověsti nezávislému divadlu pomohla. I když je dnes krotké, stejně se s ním zachází jak s uličníkem.“²³

Na to dostal o tři roky později odpověď od Ztohoven, kteří překryli jednu polovinu svítícího neonového srdce na Pražském hradě. Toto srdce z dílny sochaře Jiřího Davida, které se rozsvítilo na posledních pár měsících funkčního období prezidenta Václava Havla, z poloviny zakryli a pod něj umístili světlo. Dopustili tím to, že nad Pražským hradem zhruba 10 minut, než si toho ochranka všimla, zářil otazník.

„Jestliže se vytratí láska a porozumění, jestliže lidstvo přestane vnímat významy sdělení těch, kteří jsou jejich součástí a bude zkoumat pouze formy a ne obsahy, zbudou jen otazníky, které se rozsvěcují spolu s diskursem o budoucnosti českého trůnu a směřování lidstva vůbec. Jsou vám tedy otazníky bližší než jistota tepajících srdcí?“

A tím se dostávám k otázce - je důležité, jakou zvolíme formu sdělení? Vždyť tu přece ten obsah stále existuje, poslání, za kterým si stojím.

Kupříkladu - uvědomuji si častou nepatřičnost chování našeho prezidenta. Nesouhlasím s tím, protože můj etický kodex mi říká, že to není správné. Každý občan by si přál a očekával by, že muž, kterého si náš národ zvolil, aby nás reprezentoval a zastupoval všude ve světě i u nás, bude naši republiku reprezentovat úctyhodně. Své tvrzení mám podložené, za svým názorem si

---

²³ Král, Karel: *Vzít loď...*, Svět a divadlo, 2000, č. 6, s. 11

stojím. Potom zde mám několik možností, jak se svým sdělením vstoupit do veřejného prostoru za účelem sdílení s okolním světem:

- Postavit se na ulici, zastavovat kolemjdoucí a následně se jich tázat, co si myslí o tom, jak se náš prezident chová a debatovat s nimi. Popřípadě se jim pokusit změnit náhled na věc, což se ne vždy podaří.
- Napsat na ceduli „*Ať ta zrůda z hradu táhne pryč!*“
- Postavit se do davu, který skanduje „*Zeman z hradu! Zeman z Hradu!*“ A vykřikovat stejná hesla ve stejném rytmu, jako všichni kolem mě
- Objevit se v televizním pořadu a tam sdělit svůj názor
- Jít do metra, předstírat, že jsem revizor a přitom napodobovat dikci pana prezidenta
- Zakoupit si připínací placku s nápisem „*Nejsem pussy z hradu!*“ a tu hrdě nosit na hrudi
- Udělat sochu ruky se vztyčeným prostředníkem a umístit ji do Vltavy tak, aby směřovala směrem na hrad
- Pověsit místo prezidentské vlajky na stožár Pražského hradu rudé trenky

Česká diverzivně-umělecká skupina Ztohoven v převlečení za kominíky sňala prezidentskou standartu z Pražského hradu a místo ní tam vyvěsila obrovské rudé trenýrky. V tomto případě rudé trenky fungují jako symbol. Pana prezidenta označují pouze skrze jejich umístění, pokud by byly umístěny jinde, ztratily by svůj význam. Rudá barva symbolizuje komunistický režim, který tato země má a ještě nějakou chvíli mít pod kůží bude. Nebo také rozhořčení, které k panu prezidentovi za jeho chování mnozí z nás chovají. Rudá může značit i fakt, že situace je už skutečně alarmující. Trenky samotné v nás vzbouzejí pohoršení, je to intimní věc, která se nevytahuje jen tak mezi lidmi. Spodní prádlo máme schované pod oblečením, zakrývá naše intimní partie, a pokud se náhodou někde válí použité, je to nepříjemné jak pro nechtěného diváka, tak pro ty, kteří se přišly podívat dobrovolně.

Jsou zde však i momenty, kdy se forma absolutně mine s obsahem i přes to, že si jsou tvůrci/umělci, kteří zavítají do veřejného prostoru, naprosto jistí sdělením. Z vlastní zkušenosti vím, že si tím performer je vědom v zápětí, klidně i 5 minut po vstupu do prostoru. Více v kapitole Jsousoší Jsousedí – Špatně zvolená forma.

Jsousoší Jsousedí

Tvůrci: Petr Erbes, Viktorie Vášová, Zuzana Sceranková, Martin Krupa, Kateřina Císařová, Sebastian Jacques

Jsousoší Jsousedí je klauzura realizovaná v letním semestru ak. roku 2015/2016, tedy v druhé polovině druhého ročníku studia. Zadání znělo: pohádky/báje.

Tento projekt vznikl jako pokus o dotknutí se vztahu společnosti směrem k bezdomovcům. Ti jsou výraznými obyvateli již výše hojně zmiňovaného veřejného prostoru. Cílem bylo tedy prozkoumat tento jev přímo v jeho ohnisku: ve veřejném prostoru, a klást na tomto místě otázky jako komu veřejný prostor patří - a komu už ne. Režijně-dramaturgický tým vymyslel koncept série menších divadelních vstupů do veřejného prostoru.

První fáze procesu však spočívala ve sbírání materiálu přímou zdroje. Na počátku jsme chtěli prozkoumat napětí mezi bezdomovectvím a pohádkou. Pohádka, kterou máme povětšinou spojenou s teplem domova, s naší rodinou a s něčím, co nám je blízké, je ve velkém kontrastu s životem na ulici. Navštívili jsme mnoho doupat, laviček a zákoutí Prahy, kde se skrývají bezdomovci. Vždy jsme na počátku museli prolomit ledy skrze naši vlastní pohádku. Možná překvapivě se nám pak povětšinou otevřeli dveře a samotní bezdomovci začali vyprávět, psát, zpívat, a další tvůrčí akty, ke kterým je náš zásah inspiroval...

Tímto způsobem bylo nasbíráno spousta materiálu a navázáno mnoho dialogů. Například se tvůrčí tým střetl s bezdomovcem a autorem Gabrielem Babárikem, se kterým se během první fáze procesu pravidelně setkával v městské knihovně. Gabriel Babárik je bývalý skladatel textů, který během 90. let psal pro Slovenskou kapelu Maduár. A tak naši prosbu o sdílení pohádek nebo básní uvítal s nadšením (viz příloha).

Momenty nepříjemna

Chtěla bych zde zrekapitulovat momenty, které pro mě byly nejzásadnější, co se týče nabývání zkušeností pro mě jako performer. Tedy pro někoho, kdo vchází do veřejného prostoru se sdělením určitého obsahu. K rekapitulaci použiji zápisků ze svého deníku, který jsme si vedli během zkoušení.

První úkol zněl: Jít za bezdomovci, navázat kontakt a navzájem si převyprávět pohádky, sdílet čas skrze slova, která se bezpochyby dotýkají té osobní křehké části duše, paměti - dětství. Když se člověk odhodlá navázat kontakt, chytne se ho nepřekonatelná nejistota. Ne snad z nějakého pudu sebezáchovy, ale strach z odmítnutí. Jdete za osobou, která každý den oslovuje desítky jiných osob, protože něco potřebuje, něco chce. V tuto chvíli se pozice mění.

10. prosince 2015

... Odhodlávám se a vyrazím vstříc menšímu shrbenému muži, který sedává před knihovnou na Mariánském náměstí. Blížím se a cca 2 metry od něj se zastavím (to abych měla dostatečnou vzdálenost, aby se mě nelekl) oslovuji ho: „Dobrý den, můžu si k vám přisednout?“ Menší muž se na mě podívá: „Co?“ Popojdu o pár kroků: „Jestli si můžu přisednout a popovídat si s vámi.“ „Nech mě bejt!“ Čehož se zaleknu a odcházím.

5. ledna

... Tak to zkouším znova. Muž, kterého často potkávám vysedávat ve Františkánských zahradách, zrovna obědvá rohlík a zbytek nějaké omáčky z KFC. Myslím, že je to sladkokyselá příchut'. „Dobrý den, nezlobte se, že vás ruším při jídle, nevadilo by vám, kdybych si přisedla?“ „No jasný, proč ne.“ Po pár zdvořilostních otázkách na momentální náladu obědvajícího přistoupím k mému záměru: „Víte, já a pár mých kamarádů děláme takový výzkum. Chceme navázat kontakt s bezdomovci a navzájem si povyprávět pohádky, nebo příběhy. A já se vás chci zeptat, jestli byste mi

*nechtěl povědět nějakou tu pohádku...“
Možná, že kdyby si muž v KFC objednal jinou příchuť omáčky, bude na mě milejší: „To si ze mě děláš srandu? Jaks jako přišla na to, že já jsem bezdomovec?! To se mi snad zdá vopravdu. Jakmile není člověk pintlich čistounkej, tak ho maj za socku. Nech mě v klidu najíst a vypadni!“
Omluvím se a jdu se vybrečet na záchody cukrárny ve Světozoru a pak si dávám jahodový dort jako útěchu.*

Po několika nezdařilých pokusech jsem si řekla, že mi není souzeno, tak jsem požádala spolužáka Martina, aby se se mnou vydal do ulic a byl mi oporou při oslovení bezdomovce. Zní to jako zbabělý počin, vzít si s sebou ochranku, ale když se člověku nedaří navázat kontakt a jedná se o něco citlivého, má pocit, že ve dvou to půjde snáze. Což je paradox, když si teď zpětně pomyslím, tak jako osamělá bytost na lavičce bych rozhodně raději uvítala jednu osobu, namísto dvou, které mě obklíčí. Zdařilo se - pan Jiří z Uhelného trhu si s námi popovídal, převyprávěl nám Jánošíka a byl vlastně rád, že jsme si k němu přisedli. O několik dní později jsem tudy šla znova, podala jsem mu teplou kávu a pár drobných. Myslím, že už nevěděl, kdo jsem.

Jako vůbec první vstup do veřejného prostoru byl **Nepohodlné sochy**. Proměnili jsme v sochy/objekty, které jsou inspirovány polohami bezdomovců. Žebrák klečí na čtyřech na kartonu, v tom na jeho záda přistane akvárium plné vody pro zlatou ryбку. Žebrákovi se jeho kelímek z McDonaldu promění v zavařovací sklenici vyzdobenou perlami a mušlemi. Bezdomovec spí ve spacáku na zídce u metra, v tom se jeho spacák promění na ploutev malé mořské víly. Druhý bezdomovec klimbá na ulici, a když téměř spí, na jeho hlavě přistane koruna, do ruky mu spadne jablko a dopravní značka, které se drží, se promění na žezlo.

Nejprve jsme se rozmístili ve stanicích metra: Vltavská (před vstupem do metra), Hradčanská (u vstupu do metra, venku, ve vstupní chodbě do metra). Martin a Kateřina - v kleku na čtyřech, s ozdobenými akvárii na zádech, Sebastian v kleku na čtyřech s vyzdobenou zavařovací sklenicí před hlavou.

Jiný den jsme chtěli prozkoumat, jak budou působit odlišné herecké akce na různých místech v centru Prahy. Sebastian a Martin klečí s akvárii na zádech na kartonu, Kateřina pomalu zvedá zavařovací sklenici, po určité době začínají tiše zpívat na jednom tónu, improvizovaný text z přídavných jmen, která právě cítí. Nainstalovali na různá místa, kde se setkáme s různými druhy kolemjdoucích. Na Příkopech mezi Zarou a Stavovským divadlem (turisti), ve Františkánských zahradách (matky s dětmi, podnikatelé, kteří mají pauzu na oběd), v pasáži u Stýblů (střední třída) a na Uhelném Trhu (hloučky bezdomovců na lavičkách).

Destinaci pro třetí variaci Nepohodlných soch jsme zvolili výstup z metra na Hradčanské za kolejemi, směrem k Dejvické. Kateřina leží se zlatou ploutví mořské panny a přesívá perly z jedné krabice na víno do druhé. Sebastian sedí na zemi a klimbá, na hlavě má zlatou korunu, v ruce jablko a drží se dopravní značky, která mu slouží jako žezlo. Herci setrvávají co nejdéle v daných pozicích, nevytváří kontakt s divákem a na otázky lidí odpovídají tak, jak to je, nic nevysvětlují (př.: Co to děláte? -> Mám na zádech akvárium)

Vnímala jsem tyto objekty jako nabídku kolemjdoucím - zkusme to vnímat takto, zkuste nebýt slepí, zkuste se tomu zasmát. V našich sochách bylo k nalezení mnoho nabídek. Ne každý si však z naší nabídky vybral to, co by mu chutnalo. Toto byl první vstup do veřejného prostoru. Proto byl zásadní - přijít, odhodlat se a začít. Člověk by si řekl, jak může někdo, kdo se bude živit tím, že se na něj lidé budou dívat každý večer, mít takovou nejistotu z toho, že si „klekne na chodník“? Tento vstup byl pro mě jedním z těch jednodušších. Performer přijde s kartonem, klekne si, položí si na záda akvárium a dál jen existuje a naslouchá okolí.

1. března 2016

Klečím na zemi, dívám se na dlaždičky z 15 centimetrové výšky a poslouchám, co se děje - reaguje na mě někdo? Všimá si mě vůbec někdo. Přichází ke mně pán a říká: „Jojo, to máte můj obdiv ty vole!“ Zároveň slyším Martinův hlas, v druhém hlasu, který se s ním baví rozpoznávám cizího muže a z jeho řeči pochytávám slova PRYČ, NĚKAM JINAM, CO TO JAKO JE a pod. Trochu

jsem se uchychtla a rázem mi akvárium sjelo ze zad a rozbilo se na dlažbě. Neznámý muž bavící se s Martinem si neodpustil komentář „No tak vidíte!“ Tato první zkušenost ve mně okamžitě zabudovala zklamání - nikoho to nezajímá. (...) V chodbách stanice metra Hradčanská jsme setrvali docela dlouho. Zde se zrak a sluch tak zbystřil, že jsem vnímala rytmus kroků tak, že jste rozpoznali, kolik zhruba člověku je, jestli spěchá a jestli má zájem se pozastavit nad lidmi, kteří klečí v metru s akvárkama na zádech. Úhel pohledu má člověk najednou o moc širší a sluch daleko citlivější. A ještě když je člověk těsně u země, tak by opravdu slyšel i spadnout špendlík a jakékoliv vibrace jsou najednou o moc uvnímavější.

„Jedním z těch jednodušších“ nazývám tento vstup, protože zde nedochází k přímému kontaktu s kolemjdoucími, tedy s potenciálními diváky, kteří nevědí, že se jimi stanou. Což je pro mě jeden z největších úkolů.

A tím se dostávám k další velice zásadní zkušenosti a tou byla **Blízká setkání.**

Rozložili jsme na stůl pohádky sepsané bezdomovcem Gabrielem Babárikem a každý z nás si měl vybrat jednu, kterou bude vyprávět lidem na ulici.

To bolo jako vždy, Tulákove nohy svrbeli. To už na jar keď veľké vody s hór sa plavily a veľkými kryhami. To viete, Tulák zvedavý, o všetkom sa chce prezvedčieť, kde je čo, jako čo k čomu patry. Ujo Jano už vedele, že ho nohy svrbia, prote prišiel k nemu a dohovára mu: „nieže pojdeš k rieke, veľká voda icde, aby ťa nezmietla,“ dohovára mu vlúdne popod fúz sa usmeje, ale vie, že Tulák tam asi isto pojede, a že žiadne dobrodružstvo minút nesmie. Tulák ujovi Janovi prikývnul a trochu si na oko zazývol, hlavu k labám zložil a čakal, kým ujo Jano do práce odýdď. Ešte stupaj nevychladla po ujovi a už Tulák ťahá do ulice prvá čiara samizrejme hybaj tam, kde je ovocie zakázané a našiel cestu k rieke. Samozrejme zvedavý pozerá, čo sa to tam valí, príde bližšie a pozerá, ach nie veľký strom ho s vetvou stahne a už sa v rieke kúpe, veľké vlny ho ťahajú a on breše a zavýje, o ratu. No v tom mal Tulák šťastie, pes Dor bol okola na prechádzke, je to veľké huňaté psisko a od Donu aj pochádza, také vie aj plávať. Vidí psička zavýjať, do vody su hodí, čapne psíka za krk a už je s ním von. Tulák

vystrašený od zimy i strachu sa strasie a Don sa ho pít: „si v poriadku? nevieš si dáť pozor, Tuláčik?“. „Ako vieš moje meno?“ A Don sa iba zasmieje: „ved' tu ťa každý pozná, ty nespratník“ a tak si ťapli labami a Don ho odprevádza domov bo cidí, že zle mu je. A tak prídu pomaličku až k Dedovi Ujovi do dvora. Tuláčik do búdy sa súka a hovorí, pod' si lahnúť ku mně, aj tak viem, že nemáš hlávku kam zložiť a ujo Jano tú tu nechá. A tak spolu zaspali. Ujo Jano ráno, ako vždy mističku s jedlom naplní a pozerá. „To snad nie, už mám psíkov dvouch a jedno len pre jedného.“ V tom sa otočí a do dverý už beží a jedlo doniesol aj jeho priatelu. A od tej doby mal ujo Jano ochranu dvojnásobnú. Ty dvaja sa spriatelili a zadnu škodnú do dvora nepustili.²⁴

Náhodný člověk čeká na tramvaj a v tom k němu někdo přijde a se slovy „nezlobte se, prosím“ mu pohlédne do očí. Tím je čekající uveden do nepříjemné situace. Tuší, že příchozí po něm něco bude chtít. S podobnou situací už se mnohokrát setkal, jenže postupně zjišťuje, že příchozí mu vypráví pohádku o malém psíkovi. Čekající cítí nesourodost mezi tím, na co je zvyklý, a tím, co se děje. Je zmaten, trochu je mu do smíchu a trochu se bojí toho, co přijde.

Ve svém zážitku je osamocen - poblíž nikdo není (nebo je kolem moc lidí a všichni reaguji přezíravě nebo situaci nevnímají), a tak rozhodnutí, jak se zachovat, je čistě na něm. Oproti příchozímu je znevýhodněn – ten mu vypráví pohádku, nedává prostor pro diskuzi, do určité míry je jeho vstup agresivní stejně, jako když přichází skutečný žebrák. Pokud lidé pohádku odmítli, přestali jsme vyprávět, omluvili se a odešli. Otázkou je, zda můžeme za agresivní označit moment, kdy nám někdo začne vyprávět pohádku. A pokud toto shledáme aktem agrese, co to vypovídá o velikosti naší osobní zóny, o našich předsudcích, straších a uzavřenosti?

Byli jsme odmítnuti zhruba dvěma třetinami lidí, někteří z těch, kteří si pohádku vyslechli, odstoupili na vzdálenost alespoň dvou metrů.

Na jednu z těchto expedic jsme se vydali ve večerních hodinách na Strossmayerovo náměstí.

1. dubna 2016

---

²⁴ Autorská pohádka od pražského bezdomovce Gabriela Babárika – O Psíkovi Tulačikovi

Předběhla jsem všechny už na Staroměstské a vyprávěla jsem starému páru. Stařík a stařenka bedlivě naslouchali, poděkovali a s úsměvem nastoupili do tramvaje, která jim zrovna přijela. Člověk o tom nesmí přemýšlet a ostýchat se, prostě se do toho vrhnout. Byl večer, intimní prostředí. Paradoxně lidé, i když k nim večer přistoupil někdo cizí a začal vyprávět, byli docela otevření a rádi si poslechli pohádku před spaním, než jim jela tramvaj. Zažila jsem 2 odmítnutí. Paní, která čekala na tramvaj, mi řekla: „Tak na tohle vážné nemám čas.“ A potom starší Romka mě seřvala, že obtěžujeme lidi a ať táhnem. Sklopila jsem hlavu a odmítnutě odběhla za roh. Ve tmě se člověk daleko rychleji ztratí z očí těch, kteří ho odmítli. Stud, který ve vás vznikne, když vás někdo pošle do háje je nepříjemný, ve tmě odběhnete, za rohem se oklepete a pokračujete na další zastávku. Asi mi to bylo i příjemné kvůli tomu, že jsem pátrala po další tak hezké zkušenosti, jakou jsem zažila u prvního staříčkého páru. Jakmile vás někdo pošle do Prčic hned při prvním pokusu, všechny ostatní jsou o moc těžší.

Bylo paradoxní, že takhle zvečera byli lidé přívětiví. Zpětně si myslím, že tu otevřenost k intimitě dělalo hodně prostředí Strossmayerova náměstí a blízkost Letné, která není nijak nebezpečná, a lidé vědí, že se zde nemusí bát blízkého kontaktu i po setmění. Tma vás nutí mluvit tišeji, být opatrní k člověku, ke kterému přistupujete. Úplně stejně, jako když se dítěti vypráví pohádka před spaním. Snažíte se mít konejšivý tón, který už nebude dech dítěte nijak rozrušovat, nebude ho vytrhávat z rytmu, který se k večeru s přibývajícím tmou zpomaluje.

Jako protipól k tomu stojí naše vyprávění pohádek na Smíchovském nádraží ve všední den odpoledne. Opět zde prostředí hraje velikou roli. Smíchovské nádraží, známé svými přespříliš přátelskými (ne však v dobrém slova smyslu) obyvateli, člověku, který si jednoho krásného dne řekl, že bude lidem jen tak vyprávět pohádky, nenahrává na bránu. Tempo všedního dne, kdy každý po práci už spěchá domů, aby se mohl věnovat vlastní rodině, není vhodné pro 3 minuty naslouchání a zpomalení. V takové rychlosti, kterou máte nastavenou, je téměř nemožné zpomalit a zkoncentrovat na tak krátkou chvíli a tak subtilní akci.

Když jsem už překonala svůj stud z přistoupení a oslovení osob nablízko, přidala se další výzva - rozehrát pohádku s předměty, které mám po kapsách. Měla jsem najednou možnost dát mému divákovi jasně najevo, že to, co se zde odehrává, je jen mini-tvar, kterým mu chci zpříjemnit den. Když oslovující vyrukuje pouze se slovy, může si z nich divák vytvořit v hlavě snůšku mumlání, nastavit režim MUTE, nebo prostě odejít. S objekty je to jiné.

6. května 2016

Jakmile jsem začala tahat loutky-předměty z kapsy, lidé začali couvat a bát se. V tu chvíli jsem se stala někým, kdo hraje. Můj divák to přestal zvládat, couval a dostal se do nejistoty. Pro mě bylo o moc jednodušší s nimi mluvit sama za sebe. Protože jsem věděla, že je nevyplaším. Z vlastního strachu jsem pak i s těmi objekty byla co nejméně expresivní, abych je nevyplašila. Oproti večernímu vyprávění pohádek bylo hraní s předměty opravdu neosobní, ale to bylo i tím Smíchovským nádražím.

Jako performer bych očekávala, že reakce na objekt bude od diváka vstřícnější, postupné přistoupení na krátkou hru. Špatně se přistupuje na hru, je-li porušena osobní zóna. Pokud bych s kapesními předměty stála někde sama, nebo s nimi seděla na lavičce a hrála si jen tak, možná by to něčí pozornost přilákalo i tak a byli by vstřícnější, než když k nim někdo přistoupí a začne jim máchat kapesníkem před obličejem. To by ale ztratilo na svém významu narušit každodennost, kdy k nim někdo přistoupí a řekne: *"Dobrý den, nezlobte se, ale neměl/a byste pár drobných?"* Jak moc chce být člověk vytrháván ze své každodennosti? I z té pro něj nepříjemné?

Toto je krásně znatelné na reakci pána v Pasáži U Stýblů na naše Nepohodlné sochy.

Starší pán, který šel kolem, když nás začala vyhazovat ochranka, se okamžitě přidal na stranu ochranky. *„Vždyť to turisti uvidí, že je tady tolik žebráků, vždyť to je strašný a vy si s náma ještě hrajete, běžte si do divadla! Já se na to nechci dívat.“* Později již v pokusu o rozhovor: *„Vy po mě snad chcete, abych si na to udělal názor!“*

4. března

Mám dojem, že lidé střední vrstvy na tyto podněty budou reagovat nejméně a pro nás nejužitečněji. Lidé z bohatších vrstev mají dost svých starostí se zaměstnáním a různými důležitějšími věcmi, než jsou lidé s akváriem na zádech. Bezdomovci na Uhelném Trhu nás vytěsnili a žili si dál ve svém světě. Ale lidé střední vrstvy, kteří se pohybují v pasáži U Stýblů, mají pocit, že to území, kam oni chodí, je jejich nikdo jim to nebude narušovat - jejich stereotyp. Není pro ně problém na to zareagovat a říct svůj názor, protože nemají plnou hlavu svého zaměstnání a majetku. Chtějí si dojít nakoupit na Národku do Tesca a zpátky, nebo na oběd a zpět do práce a jakmile jim něco změní cestu, kterou absolvují, je to problém. Někdo jim naruší jejich bublinu, to jim zaměstná myšlenky a tak se bouří.

Poslední fázi Blízkých setkání jsme uskutečnili na náplavce. Tentokrát bez loutkových etud. Jako znejišťující prvek jsme si tentokrát s sebou vzali vodítko s neviditelným psem. Vodítko vystužené drátem. V tu chvíli to působilo jako nějaké laciné označení - ZDE JSOU KOMEDIANTI. Něco jako nálepka, či stužka. Mohlo by to získat i označení "berlička", jak už jsem párkrát zmínila, jakési médium, skrze které dávám najevo - ZDE SE NĚCO BUDE DÍT a díky němu získáváme odstup od toho, že se jen tak někdo rozhodl vyprávět pohádky lidem. Jedná se skutečně o označení, ale nenápadnějšího rázu, než jsou deštníky průvodců na Karlově mostě. Myslím, že pojmenování „znejišťující prvek“ je zcela přesné.

10. května 2016

Lidé na Náplavce. 15. hodina. Slunce, teplo, voda, Club Maté a psi. Ideální podmínky pro vyprávění pohádek s neviditelným psem. Neviditelný pes byl výhodou, protože okamžitě si vás lidé všimli a většinou s úsměvem. Vyslechli si nás a s úsměvem typu no, to víš, že jo. Sluníčko vylezlo tak děláte hovadiny, tak ahój.

Bylo to příjemné, ale takové zbytečné. Nebo jako, přišla jsem si zbytečně. Zbytečně protože to bylo, jako kdyby kolem nich prošel prodavač kokosů. Na pláži. Víte jak to myslím? Vlastně na ten kokos máte chuť, ale je takový vedro a v leže, je to super, jste prostě líný se zvednout a jít si ho koupit. Jen se vám líbí, jak do šumění moře, slyšíte volání: „KÓKO KÓKO KOKO!“

Špatná forma

Začali jsme se zabývat otázkou, jakým způsobem je možné „rozhýbat“ naše Nepohodlné sochy. Chtěli jsme jít proti běžné představě, že bezdomovec veřejný prostor primárně špiní – a naopak se ho pokusit co nejvíc zvelebit.

Kateřina sama v kostýmu mořské panny dojede na Palackého náměstí a poprosí někoho z tramvaje o pomoc s vystoupením. Na místě Sebastian, nebo Martin mají na zádech akvárium s vodou a druhý z dvojice houbičkou myje okolí (sloupy, lampy, koše...), Kateřina v kostýmu mořské panny sbírá vajgly.

Poté jsme se přesunuli na Anděl před OC Smíchov. Na obou místech jsme při tomto vstupu sklidili spoustu reakcí kolemjdoucích. Zajímavé, že když jsme v těchto pozicích byli nehybní, nebo jsme vykonávali kontinuální činnost na místě, tak jsme se stali pro kolemjdoucí šedivou skvrnou, mrtvých bodem, kde cítí nějaký život, ale záměrně ho ignorují. Naopak zde, kde jsme naše sochy rozhýbali, se spousta diváků vyjádřilo.

8. března

Touto zkouškou jsme se kompletně minuli posláním i účinkem. Sami za sebe mluvily reakce lidí, na moje sbírání cigaretových nedopalků. Starší romka: A to je jako proti kouření v restauracích jo? Paní ve středním věku: No, já tomu úplně rozumím, co tady děláte. Jen ať to ty prasaty kuřáci viděj, co tady dělaj za bordel! A že to tady mladý za ně pak uklízej! Máte moji podporu. Dívky v pubertálním věku: A to tady děláte jako proč? Vám za to platěj? Ne? Tak to to děláte ale úplně zbytečně! Cca 35 letý muž v metalovém oblečení: Vy si jako myslíte, že to něco změní jo? Myslíte si, že když vás tady uvidí pár lidí, který tu projdou, že kompletně se změní svět jo? Já: A co by se mělo udělat pro to, aby se změnil? On: To už nejde. Mělo by se všechno spálit a nechat tu žít jen zvířata. K tomu Sebastian, který tam běhal s houbičkou a umýval špínu ulice a pouštěl ji do mořských vod (ždímal do akvária). Plus já v kostýmu mořské panny, která polyká cigarety náš špatných lidí, kteří vypouštíme odpad do moře. Mimo téma. Mimo naše téma.

Vyznění konceptu, který vznikl u stolu, se při provedení proměnilo. Problémem byla snaha zvelebit nezvelebitelné prostředí. Odkaz k bezdomovectví, který se při vymýšlení zdá zcela čitelný, se víceméně rozplynul a naprosto převážily pohádkové znaky intepretované nejčastěji jako příroda, moře, životní cyklus.

Jenže jak reflektovat, že akce vyznívá jinak? Jak tomu předcházet? Jak s touto mnohoznačností pracovat?

A opět jsme u toho, obsah i sdělení máme jako tvůrci naprosto ujasněné, teď ještě forma, která umí předat myšlenku co nejkonkrétněji, ale ne popisně. Tentokrát se forma minula účinkem z toho důvodu, že kolemjdoucí lidé vnímají podněty na první dobrou. A jelikož zrovna tou dobou visel ve vzduchu protikuřácký zákon a otázka životního prostředí nám neustále každým bije do očí jak velký žluto-modro-zelený vykřičník, je jasné, že mořská panna, která sbírá nedopalky z cigaret, neasociuje kolemjdoucím bezdomovce, který ve svém spacáku začne jako slimák cestovat Prahou a nabalovat na sebe nepořádek. Zrovna tak špína z dopravních značek, ždímaná do krásného akvária s napodobeninami mořských artefaktů nám spíše připomene, jak často vypouštíme do moře pohonné hmoty než bezdomovce, který tančí jak Sněhurka v chaloupce a umývá ulici.

Zkrátka a dobře, navážu-li na předchozí kapitulu, je veliký rozdíl mezi červenými trenkami na hradě a vztyčeným prostředníkem ve Vltavě. Je důležité přemýšlet o místě, času a respondentech, protože z toho je možno vyhodnotit formu. Mohla by existovat rovnice

OBSAH - respondent - čas - místo = FORMA

Tedy mám potřebu sdělit na veřejnosti svůj názor. Komu ho sděluji? Kde se můj respondent bude v daný čas nacházet? Zda bude mít na můj apel v tu chvíli myšlenky a jestli je vůbec na to vhodná doba.

Dítě na kširách

Jdu si koupit svačinu do Alberta v OC Central v Mostě. Jdu dlouhou promenádou a míjím všechny obchůdky s nejrůznějším sortimentem. Před jedním z obchůdků stojí (myslím, že se jednalo o obchod Italy moda), zebra - jeden z několika druhů zvířat, které můžeme najít v obchodních domech. Rodiče ho zapůjčí dítěti, zaplatí 150,- korun na hodinu, dítě se usadí do sedla, začne pérovat a díky tomu se zvíře může pohybovat po celém obchodním domě. Na té zebře seděl malý chlapec ve věku zhruba 8 let. Byl nahnutý směrem do Italy moda a volal: „Mami! Mami!“ Vypadalo to, že se chce mámy na něco zeptat. Pokračuji ve své cestě pro svačinu, vystojím si frontu u pokladen, která není úplně malá a zhruba o 20 minut později jdu stejnou cestou nazpátek. Na stejném místě opět potkávám zebra a na ní toho jistého chlapečka, který ale není ve stejném stavu. Tentokrát už pláče a volá s o mnoho větší intenzitou: “Mami! Mami!” Je jisté, že situaci jsem nemusela rozklíčovat správně, ale ten obraz byl opravdu absurdní. Nejvíce absurdní mi přišlo, že chlapec po celou dobu neslezl ze zebry dolů. Možná se bál, že mu jí někdo vezme, nebo si prostě nevěděl rady, jak se to dělá, když se má teď hodinu o zebra starat, nemůže jí přece nechat jen tak bezprizorně stát před Italy moda samotnou.

Sedím si na snídani v pekařství Bláha v Liberci u autobusového terminálu. Pekařství Bláha je vyhlášené po celém Liberci, protože tam skutečně dobře pečou. Z tohoto důvodu tam často bývá dlouhá fronta. Ve frontě stojí matka, třímající v ruce spoustu tašek s nákupem, kromě tašek drží v ruce ještě vodítko. K mému úžasu to vodítko vede ke kšírům, které má oblečené její zhruba 5 let starý syn. Chlapec sedí pasivně zhroucený u matčiných nohou na zemi, čeká jen, až mu impuls kšírů udá směr, kam má jít.

Tyto dva zážitky a mnoho dalších, kterým jsem byla svědkem, ve mně vyvolaly drobné znechucení a mnoho otázek. Odkládání dětí do dětských koutků v Obchodních domech, které mají vrátka na otevírání bzučítkem, které má paní vychovatelka pod pultem, jezdící vláčky, ze kterých děti pozorují své rodiče, jak nakupují, otřesná loutková představení na náměstíčkách mezi obchody...

Ve spojení s kšíry mi toto nápadně připomíná princip loutkového divadla. Vodím loutku/animuji objekt a co jim vdechnu, to jim náleží. Když loutku pověsím za vahadlo na zábradlí, visí a jen čeká, až si jí někdo vezme. Rodič - loutkovodič, manipulátor, animátor. Dítě - loutka, objekt.

Na druhou stranu, zamyslím-li se nad jednáním dítěte, když si s některým hraji, nebo ho hlídám. Kdo koho tedy vede? Každý během společně stráveného času s dítětem zažil moment, kdy si řekl: "Proboha k čemu mě to dítě dotlačilo? Co to tady dělám? No co, hlavně, že je spokojené." Děti nás dokáží donutit k absurdním věcem, začíná to obyčejným stavěním bunkru a končí u neskutečných sci-fi scénářů, které musíme realizovat. A manipulace není jen v momentu hry. I při výchově jsou dost často rodiče vláčeni svými dětmi k rozhodnutí, které by za normálních okolností nikdy neučinili.

Dítě - manipulátor, animátor. Rodič/odpovědná osoba - loutka.

Myšlenka mého projektu *Dítě a kšírách* prošla několika stupni vývoje. První nápad vycházel z loutkovitosti vztahu. V hlavě jsem měla myšlenku 2 velkých marionet v životní velikosti dítěte. Vstupy do veřejného prostoru jsem chtěla zrealizovat obchodním domě, kde se s těmito situacemi stýkám nejčastěji. Přišlo mi, že naddimenzováním jednotlivých rodičovských aktů by mohla guerilla jako zrcadlo fungovat perfektně. Například:

- Loutkovodič táhne marionetu dítěte za sebou jako hadr, je vláčena, nikoli animována a je zcela závislá na směru cesty, který jí loutkovodič udává
- Odkládání marionety zavěšením jí na různá místa - před obchod, do dětského koutku, do jezdícího vláčku, na zvířata na mince
- Přehazování marionety na míjejících se eskalátorech

Po zvážení a konzultaci s pedagogy či přáteli mi najednou přišel tento akt příliš zatěžkaný a mravokárný. Antropomorfní loutky najednou zobrazují skutečnost takovou, jaká je, i přesto že je naddimenzovaná. Trochu jako divadlo fórum, které jezdí po školách a na figurínách demonstruje, kam se sahat smí a kam ne. Jak učebnice prvouky, kde jsou na obrázcích děti, které se rozhlídnou na přechodu buď správně - zleva doprava, nebo špatně.

Dalším krokem pro mě bylo odlehčit obrazy dětí, kterým se přehnaně vymezují mantinely, od zatěžkané konkrétnosti. Možná tedy objekty? Postavím-li někam kočárek, zarazí to někoho? Tento nápad jsem konzultovala s Matyášem Chocholou (český performativní umělec), se kterým jsme přišli na myšlenku beztvarych objektů, které by modře svítily. Odkázat se tím na kult indigových dětí. S pojmem *indigové děti* poprvé přišlo hnutí New Age a označuje tímto termínem děti, s extrémně vyvinutým smyslem pro intuici, nadprůměrnou inteligencí a parapsychologickými schopnostmi. Jedná se o děti, které se narodily po roce 1998, přišly na svět, který je již virtuálně propojen. Od malička umí zacházet s počítači a jinými přístroji, operování s nimi je pro ně automatické, samozřejmé a přirozené. Stoupenci hnutí Nového věku tvrdí, že po roce 2012 by měl být osud naší planety v rukách generace indigových dětí. Představa, že další nadějná generace je uvazována na kšíry, nebo se jí zakazuje, aby se ve škole naučila kotrmelec, je absurdní.

Časem jsem se rozhodla zavrhnout humanoidní loutky, nebo objekty svítící modře a navrátila jsem se k myšlence kšírů a obchodních domů. Méně je někdy více. Pořádila jsem si tedy kšíry. Vzpomněla jsem si na neviditelného psa, se kterým jsme se procházeli po náplavce během Jsousoší Jsousedí. Obraz neviditelného dítěte. Představila jsem si sama sebe v prostoru, jak jdu s neviditelným dítětem nakoupit. Jak s ním jdu na zmrzlinu a když mu zmrzlinu podám, upadne na zem. Když mu dávám napít, vylijí vodu na zem. Cestou si s ním povídám, nechám se ním strhnout na silnici. Jak bych reagovala já, kdybych potkala ženu s prázdnými kšíry a veškerým vybavením pro dítě, které neustále podsunuje směrem ke kšírům? Nejspíš bych si řekla, že ubohá žena o své vlastní dítě přišla a tak se zbláznila. Takhle tedy ne.

Nakonec ze všech fabulací co jak bude působit, jsem se rozhodla nepřemýšlet o tom, zkrátka do prostoru vyrazit a uvidíme, co to udělá. Stejně jak jsem popisovala první vstup do veřejného prostoru při Jsousoší Jsousedí, je důležité se odhodlat a prostě to udělat.

1. 7. srpna 2017 vyrážím s kšíry do hračkářství doplnit svoji ideu o ostatní předměty. Razantně odmítám plyšového medvídka, nechci nikoho vydírat, nenatáčím americký film. Poté mě zaujmou dětské sluneční brýle. Vycházím

sama ze sebe, jelikož mně jako dítěti žádné sluneční brýle nevydržely déle, jak týden, protože jsem je pravidelně ztrácela. Procházím kolem masek a vytahuji masku Spidermana na obličej. Akt, kdy rodič převleče své dítě za superhrdinu a pak ho uváže na kšíry, aby neuteklo. Ke kompozici kšíry - Spideman přidávám lístek s nápisem: Řekněte mámě, že už jsem se nudil.

2. Když mělo dojít na lámání chleba (v tomto případě rozložení mí instalace kšíry - maska - vzkaz), byla jsem přišerně nervózní. Měla jsem strach. Začala jsem se sama sobě smát, proč mám sakra strach, někde odložit „papírek, provázek a masku“?! V OC Smíchov jsem našla zákoutí, kde na pravé straně je papírnickví a na levé obchod s obuví. Mezi nimi je zábradlí, na které jsem kšíry s maskou přicvakla a přiložila vzkaz. S Lenkou Benešovou (studentka 2. roč. katedry dokumentární tvorby, FAMU) jsme stály opodál a pozorovaly reakce kolemjdoucích. Zhruba 60% z nich instalaci zaregistrovalo, pozastavilo se a šlo dál. Během 10 minut, od umístění kšírů s maskou, si to vyfotilo zhruba 5 lidí a se smíchem odešlo. Po 13 minutách šla kolem masky uklízečka, sebrala jí i s kšíry a odcházela. Doběhla jsem za ní a poprosila o navrácení. Zpětně mě to mrzí, kdybych jí sledovala, co s maskou udělá, možná by to bylo zajímavé. Po druhé jsem masku umístila před McDonald's. Červená splynula s prostředím fast foodového řetězce. Občas do masky lidé i kopli. Válející se maska Spidermana s barevným vodítkem zřejmě není u McDonald's nic výjimečného. A ten vzkaz? Nikdo nic?

3. Noemku (7 let), mladší sestru Niny Jacques (studentka 3. roč. KALD DAMU, obor režie-dramaturgie), jsem oblékla do kšírů na dítě, dala jsem jí do ruky 5 x 20,- korun, přikširovala jsem jí k jezdícímu autíčku a nechala jsem jí, ať se vozí, dokud drobné nevyčerpá. Dívala jsem se na ní zdálky. Lenka Benešová vše začala natáčet. Jakmile jeden z členů ochranky, který stál poblíž, zaregistroval fotoaparát, vydal se směrem k nám, aby nás upozornil, že se v OC nesmí pořizovat obrazové, ani jiné záznamy. Poté zpozoroval vektor objektivu a když si všiml, že míří směrem na přikširované dítě, usmál se a udělal chápavé gesto - ano, můžete si natáčet své dítě připoutané k autíčku. Reakce kolemjdoucích nebyly zvlášť výrazné. Po chvíli jsem přistoupila k autíčku, které se stále znova a znova rozjíždělo a uchopila jsem konec vodítka a stála u Noemky s nezúčastněným výrazem. V tu chvíli jsme téměř nezůstaly bez povšimnutí. Ale nikdo nenamítl ani slovo. Pouze nás zaregistrovali, nijak svým

pohledem nedali znát svůj názor a šli dál. Když dvacetikoruny došly, odvedla jsem Noemi pomocí vodítka ven z OC Smíchov.

4. 17. srpna 2017 se scházím se skupinou, která se uvolila k tomu mi s mojí guerillou pomoci:

Nina Jacques, Viktorie Vášová (3. roč. KALD DAMU, RD), Jakub Rálek (1.roč.mgr. produkce FAMU), Lucia Čížinská, Adam Joura (3.roč. KALD DAMU, herectví), Matyáš Řezníček (absolvent KČD DAMU, herec Národního divadla), Karel Kratochvíl (absolvent KALD DAMU, hlasatel a moderátor ČRo)

Scházíme se v 19 h, v tu dobu je návštěvnost OC Smíchov nejvyšší. Každý dostává 2-3 sady kšíry, maska Spiderman, vzkaz (Celkem 15 kompletů, 7 plastových masek a 8 papírových). Po krátké domluvě, kdy jsme si rozdělili prostor OC, vcházíme dovnitř s tímto určeným harmonogramem:

19:20 rozmístění masek kšírů a vzkazů na různá místa a následná dokumentace reakcí kolemjdoucích

19:45 já jdu na informace se sdělením, že se mi ztratil mladší bratr, který měl na sobě masku Spidermana a pokusím se o to, aby zaměstnanci OC vyhlásili informaci o ztraceném dítěti do rozhlasu

Instalací si nikdo v podstatě nevěšmal. Před McDonald's, kam jsme masku opět umístili, dokonce uklízečka kolem masky vytřela a nechala jí ležet dál. Jedno z míst byl opuštěný nákupní vozík, kterému přistoupil muž s malou holčičkou v náručí, vzkaz si přečetl, masku i s kšíry odložil do květináče, svoji dcerku posadil do vozíku a odjel. Jedna maska zmizela okamžitě - kšíry a vzkaz zůstaly. V určený čas jsem šla na informace a s drobným zděšením ve tváři jsem sdělila, že se mi ztratil mladší bratr, kterého jsem dopodrobna popsala (viz. příloha). Paní na informacích si vše napsala na drobný papírek a sdělila to svému kolegovi z ochranky. Ten informaci rozšířil mezi zbytek ochranky. A já šla taky „hledat“. Na chvíli jsem se vytratila a když jsem se vracela zpět ke stánku s informacemi, zaměstnankyně infostánku zrovna telefonovala: *„Ne, to vypadalo opravdu vyplašeně tohleto. Jo jo, podle mě starší sestra, nebo něco takového. No, dobrý, tak to vyřešíme. Tak jo, tak zítra měj se, čau!“* Když mě zaregistrovala, pozdravila a vzápětí jí došlo, že jsem to já. Bylo mi sděleno, že masek se po OC válí více. V tom přede mě jeden ze zaměstnanců

ochranky položil kšíry se vzkazem a papírovou maskou Spidermana. Sděluji mu, že maska mého bratra byla plastová. Na to paní od informací: „*Výborně, takže další ztracený dítě!*“ V tu chvíli už mi volá spolužačka Viktorie, že můj bratr je nalezen.

Před akcemi jsem neměla úplně přesně specifikované, co od svého počínu očekávat. Chtěla jsem, aby lidé vzali vzkaz do ruky a donesli ho na informace, aby nějak jednali. Doufala jsem v rozšíření menší paniky mezi kolemdoucími. Nejlepší výstup by byl, kdyby mi někdo z přihlížejících vytkl, že je to můj problém, protože si s bratrem nemám chodit hrát do obchodního centra.

S ostatními jsme se shodli, že kdybych byla více apelativní u informací a tím se mi podařilo ztrátu bratra rozšířit do rozhlasu mezi nakupující, bylo by sdělení účinnější. Další možností by bylo, ptát se zákazníků, zda neviděli chlapce s maskou a s kšíry. Do budoucna bych se chtěla co nejvíce vyhnout tomu, aby projekt vyzníval jako provokace zaměstnanců obchodního domu a více informace šířit mezi respondenty.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem si dala za cíl zformulovat své myšlenky o uměleckém vyjadřování se ve veřejném prostoru skrze tvůrčí akt. Myslím, že se mi podařilo zrekapitulovat si záměr naší klauzury *Jsousoší Jsousedí* a svůj pohled na ni s ročním odstupem. Díky možnosti s odstupem vyhodnotit, který ze vstupů do veřejného prostoru byl ve správnou chvíli a správném místě a který se naopak minul účinkem, jsem na svou dosavadní práci jsem navázala menším projektem *Dítě na kšírách*. Jsem velice ráda, že jsem ho uskutečnila, protože jak jsem zmínila na začátku kapitoly reflexe dosavadních zkušeností, není pro mě jednoduché se odhodlat a skutečně mezi lidi vejít a začít konat.

V první části jsem vyjmenovala 3 - 4 pro mě zásadní zástupce akčního umění. Soubor Tender a jejich schopnost ozvláštnit obyčejné, Vladimíra Boudníka pro jeho utopickou důvěru ve změnu lidstva skrze oslovování jednotlivých kolemjdoucích a rozesílání myšlenek poštou, dánskou skupinu Solvoggen za revoltu a angažovanost a skupinu ZTOHOVEN pro jejich velkolepost a odvahu. Položila jsem si otázku, zda je možné předvídat a odhadnout, jak forma vyzní ve veřejném prostoru i přesto, že obsah máme důkladně rozmyšlený a podložený svým vlastním tvrzením a jakou formu zvolit k vyjádření své myšlenky/názoru dostatečně poutavě a výstižně? Když se ohlédnu za projektem *Dítě na kšírách* a *Jsousoší Jsousedí*, mám dojem, že odpověď zní, že správnou formu musíme hledat. Zkoušet, co vyzní tak a co onak. Můžeme si vypočítat, na jakém místě a zhruba v jaký čas se bude nacházet co nejvíce mých respondentů, není však možné odhadnout jejich reakce přesně. Zároveň, nahlédnu-li na práci výše zmíněných zástupců akčního umění, tak s mým tvrzením, že je třeba hledat, by souhlasil nejspíš jen Vladimír Boudník, který také hledal a zkoušel tisíce možností, jak rozšířit své myšlenky. Pokud bych dokázala získat jednotlivé výše zmíněné, z mého hlediska nejsilnější fragmenty všech vybraných interpretů, možná bych byla při svém počínání odvážnější. Během akce se mi potvrdil fakt, kvůli kterému jsem si toto téma zvolila, že i přes mojí plachost bych měla být v rámci projektů tohoto druhu odvážnější. Ať už při odkládání objektů, skrze které se vyjadřuji (odkládání kšírů, masky a vzkazu v OC Smíchov), nebo při snaze

neprodleně rozšířit informaci mezi nakupující v obchodním domě (přitlačit trochu na zaměstnance, aby můj požadavek vyhlásili do rozhlasu), a nebo i v samotném zvolení druhu objektů, či umístění jich. Poučila jsem se z těchto momentů, a těším se, že do příště mám o zkušenost navíc, a při příští příležitosti vstoupit do veřejného prostoru, která doufám nastane co nejdřív, bude mé počínání odvážnější.

Obrazová příloha

Dítě na kširách

Seznam použité literatury

Klasické zdroje

MORGANOVÁ, Pavlína. *Akční umění*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-351-9.

MORGANOVÁ, Pavlína. *Procházka akční Prahou: akce, performance, happeningy 1949-1989*. Praha: VVP AVU, 2014. ISBN 978-80-87108-54-3.

VÁCLAVOVÁ, Denisa a Tomáš ŽIŽKA, DVOŘÁK, Jan, ed. *Site specific*. Praha: Pražská scéna, 2008. Panorama českého alternativního divadla. ISBN 978-80-86102-44-3.

KAPROW, Allan. The Legacy of Jackson Pollock. In: Art News 57, no. 6/1958. In BURDA, Vladimír. *Happening ve smyčce*.

Scénář k inscenaci *Explosis*, premiéra 2. listopadu 2014 ve Vile Štvanice, režie: Zuzana Burianová, dramtaurgie: Marie Nováková

Král, Karel: *Vzít loď...*, Svět a divadlo, 2000, č. 6, s. 11

BOUDNÍK, V. *Z korespondence I (1949 - 1956)*, 1. vyd. Praha: Pražská imaginace 1994, s. 66.

Webové zdroje

MORGANOVÁ, Pavlína. *Problematika pojmů v českém akčním umění*. Monoskop [online]. 2011, [cit. 22. 7. 2017]. Dostupný z <<https://monoskop.org/>>.

VALIŠOVÁ, P. *Manifesty explosionismu Vladimíra Boudníka*. Praha, 2006. text. příl. Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Alena Pomajzlová, Ph.D. *Masarykova univerzita v Brně* [online]. 2006, [cit. 27. 7. 2017]. Dostupný z <<https://is.muni.cz/>>.

VESELÁ, Jana. *Flexikurita v Dánsku*. osz-stare.cmkos [online]. 2008, roč. 3, č. 10 [cit. 30. 07. 2017]. Dostupný z <<http://osz-stare.cmkos.cz>>

Filmový dokument *Santa Claus Army*, natočeno 1974, dostupný z <<https://www.youtube.com>>

ZTOHOVEN, *Znásilněný podvědomí*. ztohoven.com [online]. [cit. 30. 07. 2017]. Dostupný z <<http://www.ztohoven.com>>

Filmový dokument *ZNÁSILNĚNÝ PODVĚDOMÍ* - Ztohoven, natočeno r. 2003